

Synodens budskab til hele gudsfolket

Ved afslutningen af bispesynoden, der havde temaet *Guds ord i Kirkens liv og mission*, sendte synodefædrene hele gudsfolket et opsummerende budskab, der på en måde sammenfatter Bibelens forkyndelse og kristentroen

Af Bispesynoden 2008¹

Brødre og søstre.

"Fred være med brødrene, og kærlighed og tro fra Gud Fader og Herren Jesus Kristus! Nåden være med alle, der elsker vor Herre Jesus Kristus, og uforgængeligt liv!" Med denne intense og lidenskabelige hilsen slutter Paulus sit brev til de kristne i Efesus.² Med de samme ord vil vi, synodefædrene, som er samlet i Rom til den 12. ordinære almindelige bispesynode under ledelse af den hellige fader, Benedikt XVI, åbne vort budskab, der er adresseret til de umådelig mange, der i forskellige egne af verden følger Kristus som disciple og vedbliver at elske ham med en uforgængelig kærlighed.

Vi vil atter fremlægge røsten og lyset af Guds ord for dem og gentage det gamle ord: "Ordet er dig ganske nær, i din mund og i dit hjerte, så du kan følge det".³ Og Gud selv vil sige til hver eneste: "Menneske, alle de ord, jeg taler til dig, skal du lytte til og lægge dig på sinde".⁴ Vi vil også fremlægge en spirituel rejse, der består af fire faser, og som vil bringe os fra Guds evige og uendelige natur til vore hjem og til gaderne i vore byer.

I. ORDETS RØST: ÅBENBARINGEN

1. "Da nu Herren talte til jer inde fra ilden, hørte I ordene; men I så ingen skikkelse, I hørte kun røsten".⁵ Det er Moses, som taler, idet han genkalder den erfaring, som Israel gjorde i den bitre en-

---

¹ Oversat af Lillian Kristensen. Red.

² Ef 6,23-24

³ 5 Mos 30,14

⁴ Ez 3,10

⁵ 5 Mos 4,12

somhed i Sinai ørken. Herren fremstillede ikke sig selv som et billede, en figur eller en statue som guldkalven, men som "en ordets røst". Det er en røst, som lyder ved skabningens allerførste begyndelse, da den trænger gennem intethedens stilhed: "I begyndelsen ... [sagde] Gud: Der skal være lys! Og der blev lys ... I begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud ... Alt blev til ved ham, og uden ham blev intet til af det, som er".⁶

Skabelsen blev ikke til gennem en gudernes kamp, som det læres i gamle mesopotamiske myter, men af et ord, der overvinder intethed og skaber væren. Salmisten siger: "Ved Herrens ord blev himlen skabt, hele dens mangfoldighed ved et pust fra hans mund ... For han talte, og det skete, han befalede, og det stod der".⁷ Og Paulus gentager: Gud "gør de døde levende og kalder på det, der ikke er til, så det bliver til".⁸ Derfor findes der en første "kosmisk" åbenbaring, som gør, at skabningen bliver ligesom en uendelig bogside, der åbnes for hele menneskeheden, og på hvilken der kan læses et budskab fra Skaberen: "Himlen fortæller om Guds herlighed, hvælvingen beretter om hans hænders værk; dag forkynder det til dag, nat kundgør det til nat. Der lyder ingen ord, ingen tale, uden at deres røst høres; deres røst når ud over hele jorden, deres ord til verdens ende".⁹

2. Det guddommelige ord er dog også kilden til menneskeheden historie. Mand og kvinde, som Gud skabte "i sit billede",¹⁰ og som bærer det guddommelige "aftryk" i sig, kan indgå i en samtale med deres skaber eller kan vandre langt bort fra ham og afvise ham ved at synde. Guds ord frelser og dømmes, idet det med sine fortællinger og hændelser gennemtrænger historien, som den væves sammen: "Jeg har set mit folks lidelse i Egypten, og jeg har hørt deres klageskrig ... Jeg har lagt mig deres lidelser på sinde, og derfor er jeg kommet ned for at redde dem fra egypterne og føre dem op fra dette land til et godt og vidtstrakt land, et land der flyder med mælk og honning".¹¹ Det guddommelige er derfor til stede i menneskelige hændelser, som – gennem Herrens handlen i historien – indføjes i den større frelsesplan, for at "alle mennesker skal frelses og komme til erkendelse af sandheden".¹²

3. Det effektive, skabende og frelsende guddommelige ord er altså kilde til væren og historie, til skabelse og forløsning. Herren møder menneskeheden og bekendtgør: "Jeg har talt, og jeg vil gøre det, siger Herren".¹³ Guds røst går så over i det skrevne ord, Graphé eller Graphai,¹⁴ De hellige Skrifter, som det siges i Det nye Testamente. Moses er allerede steget ned fra Sinaibjerget "med vidnesbyrdets to tavler i hænderne; der var skrevet på begge sider af tavlerne, både forpå og bagpå. Tavlerne var Guds eget værk, og skriften var Guds egen skrift, mejslet i tavlerne".¹⁵ Moses selv formanede Israel til at bevare og genskrive disse "vidnesbyrdets tavler": "På stenene skal du skrive alle ordene i denne lov med tydelig skrift".¹⁶

De hellige Skrifter "bærer vidnesbyrd" om det guddommelige ord i skreven form. De bevarer mindet om åbenbaringens skabende og frelsende hændelser ved at bruge kanoniske, historiske og litterære metoder. Derfor går Guds ord forud for og rækker længere end Bibelen, som selv er "inspireret af Gud" og indeholder det virkningsfulde guddommelige ord.¹⁷ Det er derfor, at vor tro ikke kun er

⁶ 1 Mos 1,1,3 og Joh 1,1,3

⁷ Sl 33,6,9

⁸ Rom 4,17

⁹ Sl 19,2-5

¹⁰ 1 Mos 1,27

¹¹ 2 Mos 3,7-8

¹² 1 Tim 2,4

¹³ Ez 37,14

¹⁴ Græsk: Skrift eller skrifter. Red.

¹⁵ 2 Mos 32,15-16

¹⁶ 5 Mos 27,8

¹⁷ Se 2 Tim 3,16: Ethvert skrift er indblæst af Gud og nyttigt til undervisning, til bevis, til vejledning og til opdragelse i retfærdighed

baseret på en bog, men på en frelseshistorie og – som vi skal se – på en person, Jesus Kristus, Guds Ord, der blev kød, menneske og historie. Netop fordi det guddommelige ord har en videre horisont, der favner og rækker ud over Skriften, er Helligåndens konstante nærvær nødvendigt for dem, der læser Bibelen – den Helligånd, som "skal ... vejlede jer i hele sandheden".¹⁸ Det er den store tradition:¹⁹ det effektive nærvær af "Sandhedens Ånd" i Kirken, beskytter af De hellige Skrifter, som fortolkes autentisk af Kirkens Læreembede. Denne tradition gør Kirken i stand til at forstå, fortolke, kommunikere og bære vidnesbyrd om Guds ord. Paulus forkynder selv den første kristne trosbekendelse og erkender nødvendigheden af at "videregive", hvad han selv "havde modtaget" fra traditionen.²⁰

II. ORDETS ANSIGT: JESUS KRISTUS

I den oprindelige græske tekst var der kun tre fundamentale ord: *Lógos sarx eghéneto*, "Ordet blev kød." Og dog er det summen, ikke alene af den poetiske og teologiske juvel, som er i Johannesprologen,²¹ men det er det egentlige hjerte i kristentroen. Det evige og guddommelige ord går ind i tid og rum og tager menneskeligt ansigt og identitet på sig i en sådan grad, at det er muligt at nærme sig ham direkte og spørge – som den gruppe grækere, der var i Jerusalem, gjorde: "Herre, vi vil gerne se Jesus".²² Ord uden et ansigt er ikke fuldkomne, de udfylder ikke mødet, som Job genkaldte sig det, da han nåede slutningen af sin dramatiske rejse i søgen: "Jeg havde hørt rygter om dig, men nu har jeg set dig med egne øjne".²³

Kristus "Ordet [som] var hos Gud, og Ordet var Gud".²⁴ "Han er den usynlige Guds billede, al skabnings førstefødte",²⁵ men han er også Jesus af Nazareth, som vandrer på vejene i en marginal provins i Romerriget, som taler det lokale sprog, som bærer et folks præg, det jødiske folks, og træk af dets kultur. Derfor er den virkelige Jesus Kristus skrøbeligt og dødeligt kød; han er historie og menneskehed, men han er også herlighed, guddommelighed, mysterium: han er den, som åbenbarede Gud for os, den Gud, som ingen nogensinde har set.²⁶ Guds Søn fortsætter med at være sådan selv i den døde krop, der blev lagt i gravhulen, og opstandelsen er det levende og klare bevis på dette.

5. Den kristne tradition har ofte draget en parallel mellem det guddommelige ord, der blev kød, og ordet, der blev bog. Det kommer frem allerede i trosbekendelsen, hvor man bekender, at Guds Søn "blev inkarneret af Helligånden ved jomfru Maria, og blev menneske", og troen bekendes også i den samme "Helligånd, som talte gennem profeterne." Det Andet Vatikankoncil tager denne gamle tradition op, som med en formulering af den hellige Ambrosius siger, at "Sønnens legeme er overleveret os gennem Skriften",²⁷ og melder klart, at "Guds ord udtrykt på menneskeligt sprog er som men-

¹⁸ Joh 16,13

¹⁹ Dvs. videregivelse. Red.

²⁰ 1 Kor 15,3-5: Jeg overleverede jer nemlig først og fremmest, hvad jeg også selv har modtaget: at Kristus døde for vore synder efter Skrifterne at han blev begravet, at han opstod på den tredje dag efter Skrifterne, og at han blev set af Kefas og dernæst af de tolv.

²¹ Joh 1,14: Og Ordet blev kød og tog bolig iblandt os, og vi så hans herlighed, en herlighed, som den Enbårne har den fra Faderen, fuld af nåde og sandhed.

²² Joh 12,20-21

²³ Job 42,5

²⁴ Joh 1,1

²⁵ Kol 1,15

²⁶ Se Joh 1,18: Ingen har nogen sinde set Gud; den Enbårne, som selv er Gud, og som er i Faderens favn, han er blevet hans tolk.

²⁷ Ambrosius (ca. 333-397, kirkefader, biskop af Milano): Lucam VI, 33

neskelig tale, ligesom den evige Faders Ord en gang iførte sig menneskets skrøbelige legeme og blev mennesker lig".²⁸

Bibelen er altså også "kød", "bogstav"; den udtrykker sig i bestemte sprog,²⁹ i litterære og historiske former, i begreber, der er bundet til en antik kultur; den bevarer erindringer om ting, der er sket, ofte tragiske; dens sider er ikke sjældent mærket af blod og vold; den genlyder af menneskeheds latter og de rindende tårer såvel som af skriget fra de ulykkelige og glæden fra de elskende. Derfor kræver dens "legemlige" dimension en historisk og litterær analyse, som sker ved forskellige metoder og tilgange, som den bibelske eksegesi tilbyder. Enhver læser af Den hellige Skrift, selv med de færreste forudsætninger, må have et vist kendskab til den hellige tekst og huske på, at Ordet er indhyllet i konkrete ord, som er formet og tilpasset til at blive hørt og forstået af hele menneskeheden.

Dette er en nødvendig forpligtelse. Hvis den udelades, kan man forfalde til fundamentalisme, som i praksis fornægter inkarnationen af det guddommelige Ord i historien og ikke erkender, at dette ord udtrykker sig selv i Bibelen i menneskeligt sprog, som må afkodes, studeres og forstås. En sådan holdning ignorerer, at guddommelig inspiration ikke udsletter de menneskelige forfatteres historiske identitet og personlighed. Bibelen er dog også det evige og guddommelige Ord, og derfor har den behov for en anden forståelse, der gives af Helligånden, som afdækker den transcendent dimension af det guddommelige ord, der er til stede i menneskelige ord.

6. Her ligger derfor nødvendigheden af "hele Kirkens levende overlevering"³⁰ og af troen for at forstå Den hellige Skrift på en fuldstændig måde og i sin helhed. Hvis man kun fokuserer på "bogstaven", bliver Bibelen blot et højtideligt dokument fra fortiden, et ædelt, etisk og kulturelt vidnesbyrd. Og hvis inkarnationen udelukkes, kunne det blive til en fundamentalistisk mistolkning, en vag spiritualisme eller en populær psykologi. Eksegetisk viden må derfor væves uløselig sammen med spirituel og teologisk tradition, så at enheden mellem det guddommelige og menneskelige i Jesus Kristus og Skriften ikke brydes.

I denne genfundne harmoni vil Kristi ansigt stråle i sin fuldkommenhed og vil hjælpe os med at opdage andre enheder, denne dybe og intime enhed i Den hellige Skrift. Der er faktisk 73 bøger, men de udgør kun én "kanon", én dialog mellem Gud og menneskeheden, én frelsesplan. "Mangfoldige gange og på mangfoldige måder har Gud i fortiden talt til fædrene gennem profeterne, men nu ved dagenes ende har han talt til os gennem sin søn, hvem han har indsat som arving til alle ting, ved hvem han også har skabt verden".³¹ Med tilbagevirkende kraft kaster Kristus således sit lys over hele frelseshistoriens udvikling og åbenbarer dens sammenhæng, betydning og retning. Han er Seglet, "Alfa og Omega",³² i en samtale mellem Gud og hans skabning – spredt over tid og bevidnet i Bibelen. Det er i lyset af dette endelige segl, at Moses' og profeternes ord får deres "fulde betydning". Jesus tilkendegav selv dette den forårseftermiddag, hvor han gik fra Jerusalem til byen Emmaus og talte med Klopas og dennes ven og "udlagde for dem, hvad der stod om ham i alle Skrifterne".³³

At det guddommelige ord har fået et ansigt, er åbenbaringens centrum. Netop derfor er det ultimative endemål med bibelkendskab ikke "resultatet af et etisk valg eller en storslået idé, men et møde med en begivenhed, en person, som giver vort liv en ny horisont og en afgørende retning".³⁴

²⁸ Dei Verbum, 13. **Klik her** for at se dette afsnit af koncilsteksten fra Andet Vatikankoncil (dansk).

²⁹ Nemlig i GT hebraisk og aramaisk og i NT græsk

³⁰ Dei Verbum, 12. **Klik her** for at se dette afsnit af koncilsteksten fra Andet Vatikankoncil (dansk).

³¹ Hebr 1,1-2

³² Åb 1,8

³³ Luk 24,27

³⁴ Benedikt XVI: Deus caritas est, 1. **Klik her** for at se dette afsnit af rundskrivelsen (dansk)

III. ORDETS HUS: KIRKEN

Ganske som den guddommelige visdom i Det gamle Testamente byggede sit hus i byer med mænd og kvinder og understøttede det med syv søjler,³⁵ således byggede Guds ord også sit hus i Det nye Testamente. Kirken har moder-menigheden i Jerusalem som sin model. Kirken er grundlagt på Peter og apostlene, og i dag fortsætter den – gennem biskopperne i fællesskab med Peters efterfølger – med at bevare, forkynde og fortolke Guds ord.³⁶ I Apostlenes Gerninger tegner Lukas Kirkens arkitektur som bygget på fire ideelle søjler: "De holdt fast ved apostlenes lære og fællesskabet, ved brøddets brydelse og ved bønnerne".³⁷

7. Først og fremmest er der den apostolske didaché,³⁸ det vil sige prædiken af Guds ord. Apostelen Paulus formåner os faktisk om, at "troen altså kommer af det, der høres, og det, der høres, kommer i kraft af Kristi ord".³⁹ Budbringerens stemme kommer fra Kirken, som fremlægger kerygma,⁴⁰ dvs. den primære og fundamentale forkyndelse, som Jesus selv har proklameret ved begyndelsen af sin offentlige tjeneste: "Tiden er inde, Guds Rige er kommet nær; omvend jer og tro på evangeliet!"⁴¹ Apostlene forkyndte Kristi død og opstandelse og åbenbaringen af Guds Rige, det vil sige den afgørende guddommelige indgriben i menneskers historie: "Og der er ikke frelse i nogen anden, ja, der er ikke givet mennesker noget andet navn under himlen, som vi kan blive frelst ved".⁴² Den kristne bærer vidnesbyrd om dette håb: "Med sagtmødighed og gudsfrygt og med en god samvittighed", dog parat til at blive involveret og måske at blive overvældede af fornægtelsens og forfølgelses storme, vel vidende, at "det er bedre – om dét er Guds vilje – at lide, når man gør det gode, end når man gør det onde".⁴³

Katekesen giver da genlyd i Kirken: den er bestemt til at uddybe "den kristnes forståelse af Kristi mysterium i lyset af Guds ord, så at hele en persons menneskelighed gennemtrænges af dette ord".⁴⁴ Men den højeste form for forkyndelse er prædikenen, som stadig i dag for mange kristne er det centrale øjeblik for mødet med Guds ord. I denne handling skulle præsten også omdannes til at blive en profet. Han må med et klart, indtrængende og vægtigt sprog ikke alene med autoritet forkynde "Guds underværker i frelseshistorien",⁴⁵ som de først er blevet bragt frem gennem en klar og levende læsning af de bibelske tekster, der hører til liturgien, men han må også aktualisere dem i forhold til tilhørernes situation og tid og få spørgsmålet om omvendelses til at vokse frem i deres hjerte: "Hvad skal vi gøre, brødre?"⁴⁶

Forkyndelse, katekese og prædiken forudsætter derfor læsning og forståelse, forklaring og fortolkning samt involvering af tanke og hjerte. Derfor sker der en dobbelt bevægelse i prædikenen. I første omgang går man tilbage til de hellige teksters rødder, begivenhederne, frelseshistoriens første ord, for at forstå dem i deres betydning og budskab. I anden omgang vender man tilbage til nutiden, til den dagligdag, der leves af dem, der hører og læser, altid med tanke på Kristus, som er den ledestjerne, der forener skrifterne. Det er, hvad Jesus selv gjorde – som det allerede er blevet sagt – på sin vandring fra Jerusalem til Emmaus med to af sine disciple. Det er, hvad diakonen Filip senere

³⁵ Ordsp 9,1: Visdommen har bygget sit hus, tilhugget sine syv søjler

³⁶ Se Lumen Gentium, 13. **Klik her** for at se dette afsnit fra koncilsteksten fra Andet Vatikankoncil (dansk)

³⁷ ApG 2,42. (I det følgende kommenteres disse fire "søjler" i denne rækkefølge: 1) apostlenes lære, 2) brøddets brydelse, 3) bønnerne, 4) fællesskabet. Red.)

³⁸ Græsk: lære.

³⁹ Rom 10,17

⁴⁰ Græsk: forkyndelse

⁴¹ Mark 1,15

⁴² ApG 4,12

⁴³ 1 Pet 3,16-17

⁴⁴ Johannes Paul II: Catechesi tradendae, 20. **Klik her** for at se dette afsnit fra rundskrivelsen (engelsk)

⁴⁵ Sacrosanctum concilium, 35. **Klik her** for at se dette afsnit fra koncilsteksten fra Andet Vatikankoncil (dansk)

⁴⁶ ApG 2,37

gjorde på vejen fra Jerusalem til Gaza, da han havde denne symbolske samtale med den etiopiske embedsmand: "Forstår du også det, du læser? ... Hvordan skal jeg kunne det, når der ikke er nogen, der vejleder mig?"⁴⁷ Og målet er det endelige møde med Kristus i sakramentet. Det er sådan, den anden søjle, som støtter Kirken, det guddommelige ords hus, fremstilles.

8. Det er brødets brydelse. Scenen i Emmaus⁴⁸ kan endnu engang bruges som et eksempel, og det gengiver, hvad der sker hver dag i vore kirker: Jesu prædiken om Moses og profeterne baner vej for at bryde det eukaristiske brød ved bordet. Det er øjeblikket for Guds intime dialog med sit folk. Det er den nye pagts handling beseglet med Kristi blod.⁴⁹ Det er den ypperste gerning af Ordet, som giver sig selv som føde i et ofret legeme; det er kilde og højdepunkt i Kirkens liv og mission. Evangeliet forkyndelse af den sidste nadver, ihukommelsen af Kristi offer, bliver hændelse og sakramente, når den forkyndes i den eukaristiske fejring ved påkaldelse af Helligånden. Det er derfor, Andet Vatikankoncil i en meget intens passage erklærer, at "Kirken altid har æret de guddommelige skrifter på samme måde som Herrens legeme, idet den – først og fremmest i den hellige liturgi – uafslædeligt modtager livets brød og rækker det til de troende".⁵⁰ Derfor er "de to dele, som messen består af, nemlig ordets liturgi og eukaristien, så tæt forbundne med hinanden, at de udgør én kultisk akt",⁵¹ og dette må sættes i centrum af det kristne liv.

9. Den tredje søjle i Kirkens spirituelle bygning, ordets hus, består af bønner, sammenvævet af – som det huskes med Paulus – "salmer, hymner og åndelige sange".⁵² Tidebønnerne har naturligvis en særlig plads, Kirkens bøn par excellence,⁵³ bestemt til at give det kristne års dage og tider rytme, og de tilbyder frem for alt daglig åndelig føde til de troende gennem salmerne.⁵⁴ Ved siden af dette og fællesskabets fejring af ordet, har traditionen introduceret *Lectio divina*, den bedende læsning i Helligånden, som kan åbne skatten i Guds ord for de troende og også skabe et møde med Kristus, det levende, guddommelige Ord.

Det begynder med læsning (lectio) af teksten, som fremkalder spørgsmål om sand viden om dets reelle indhold: Hvad siger bibelteksten i sig selv? Så følger meditation (meditatio), hvor spørgsmålet er: hvad siger bibelteksten til os? På den måde kommer man til bønningen (oratio), som forudsætter dette andet spørgsmål: hvad siger vi til Herren som svar på hans ord? Og man slutter med kontemplation (contemplatio), under hvilken vi – som en Guds gave – får det samme syn på bedømmelsen af virkeligheden og spørger os selv: hvilken omvendelse af vores sjæl, hjerte og liv spørger Herren efter?

Som ideal for den bedende læser af Guds ord står Maria, Herrens mor, som "gemte alle disse ord i sit hjerte og grundede over dem".⁵⁵ Det vil sige – som den oprindelige græske tekst udtrykker det⁵⁶ – at finde det dybe bånd, som forener tilsyneladende adskilte hændelser, handlinger og ting i den store guddommelige plan. Marthas søster Maria kan også foreslås som et forbillede for de troende, når de læser Bibelen, fordi hun sidder ved Herrens fødder og lytter til hans ord og ikke tillæ-

⁴⁷ ApG 8,30-31

⁴⁸ Luk 24,13-35

⁴⁹ Se Luk 22,20: Ligeså tog han bægeret efter måltidet og sagde: Dette bæger er den nye pagt ved mit blod, som udgydes for jer.

⁵⁰ Dei Verbum, 21. **Klik her** for at se dette afsnit af koncilsteksten fra Andet Vatikankoncil (dansk)

⁵¹ Sacrosanctum concilium, 56. **Klik her** for at se dette afsnit af koncilsteksten fra Andet Vatikankoncil (dansk)

⁵² Kol 3,16

⁵³ Dvs. "frem for alt". O.a.

⁵⁴ Dvs. Davids Salmer. Red.

⁵⁵ Luk 2,19. Se også Luk 2,51

⁵⁶ Det ord i den græske tekst, som er oversat med "grundede over", er *symbolô* – et udsagnsord, blandt hvis betydninger også hører at "sætte sammen", at "kombinere elementer, så de udgør en helhed" etc. Red.

der, at ydre bekymringer optager hendes sjæl fuldstændig, men giver sig endog tid til "den gode del", som ikke skal tages fra hende.⁵⁷

10. Endelig når vi den sidste søjle, der understøtter Kirken, ordets hus: *koinonía*,⁵⁸ broderlig kærlighed, et andet navn for agápe, det vil sige kristen kærlighed. For at blive brødre og søstre må man, som Jesus sagde, være som "dem, der hører Guds ord og handler efter det".⁵⁹ Ægte lytten er at adlyde og handle. Det betyder at udøve retfærdighed og lade kærlighed blomstre i sit liv. Det vil sige at bære vidnesbyrd i livet og i samfundet, ligesom profeternes kald, som hele tiden forenede Guds ord og liv, tro og retskaffenhed, tilbedelse og socialt engagement. Jesus fastslog dette mange gange, og første gang var i den berømte advarsel i Bjergprædikenen: "Ikke enhver, som siger: Herre, Herre! til mig, skal komme ind i Himmeriget, men kun den, der gør min himmelske faders vilje".⁶⁰ Denne formulering synes at være et ekko af det guddommelige ord hos Esajas: "Dette folk dyrker mig med munden og ærer mig med læberne, men deres hjerte er langt borte fra mig".⁶¹ Disse advarsler vedrører også kirkerne, når de ikke er tro mod den lydige lytten til Guds ord. Derfor må dette være synligt og tydeligt i de troendes ansigter og hænder, som det blev sagt af Gregor den Store, som så Guds ord blive virkelighed i den hellige Benedikts og andre store Guds mænds liv, der var et vidnesbyrd om fællesskab med Gud og med søstrene og brødrene. Det retfærdige og troende menneske "forklarer" ikke kun Skriften, men "udfolder" den også over for alle som en levende og praktiseret virkelighed – derfor *viva lectio vita bonorum*: de godes liv er en levende læsning af Guds ord. Allerede Johannes Chrysostomos bemærkede,⁶² at apostlene kom ned fra bjerget i Galilæa, hvor de havde mødt den opstandne Herre, uden skrevne stentavler, sådan som Moses havde, for deres liv skulle blive et levende evangelium fra dette øjeblik af.

I ordets hus møder vi brødre og søstre fra andre kirker og kirkelige fællesskaber, som selv med den stadig eksisterende adskillelse, ser sig selv fælles med os i ærbødighed og kærlighed til Guds ord, og det er princippet og kilden til en første og virkelig forening, selv om det ikke er en fuld forening. Dette bånd må hele tiden forstærkes gennem fælles bibeloversættelser, udbredelse af den hellige tekst, økumeniske bibelske bønner, eksegetisk dialog, studier og sammenligninger af de forskellige tolkninger af Den hellige Skrift, udveksling af de værdier, der ligger som arv i de forskellige spirituelle traditioner og forkyndelser og det fælles vidnesbyrd om Guds ord i en sekulariseret verden.

IV. ORDETS VEJ: MISSIONEN

"For belæringen udgår fra Zion og Herrens ord fra Jerusalem".⁶³ Det legemliggjorte Guds ord "udgår fra" hans hus, templet, og går ud ad verdens veje for at møde den store pilgrimsvandring, som jordens mennesker har begyndt i søgen efter sandhed, retfærdighed og fred. Selv i en moderne sekulariseret by kan man faktisk på dens torve og dens gader – hvor vantro og ligegyldighed synes at herske, og hvor det onde synes at sejre over det gode og dermed give et indtryk af Babylons sejr over Jerusalem – finde en skjult længsel, et spirende håb og en dirrende forventning. I profeten Amos' bog læser vi: "Der skal komme dage, siger Gud Herren, da jeg sender hunger over landet,

⁵⁷ Se Luk 10,38-42: Mens de var på vandring, kom Jesus engang ind i en landsby, og en kvinde ved navn Martha tog imod ham. Hun havde en søster, som hed Maria; hun satte sig ved Herrens fødder og lyttede til hans ord. Men Martha var travlt optaget af at sørge for ham. Hun kom hen og sagde: Herre, er du ligeglad med, at min søster lader mig være alene om at sørge for dig? Sig dog til hende, at hun skal hjælpe mig. Men Herren svarede hende: Martha, Martha! Du gør dig bekymringer og er urolig for mange ting. Men ét er fornødent. Maria har valgt den gode del, og den skal ikke tages fra hende.

⁵⁸ Græsk: fællesskab. Red.

⁵⁹ Luk 8,21

⁶⁰ Matt 7,21

⁶¹ Es 29,13

⁶² Johannes Chrysostomos, græsk kirkefader (347-407). Red.

⁶³ Es 2,3

ikke hunger efter brød eller tørst efter vand, men efter at høre Herrens ord".⁶⁴ Kirkens evangeliserende mission ønsker være et svar på denne hunger.

Den opstandne Kristus appellerer til de tøvende apostle om at gå ud over deres beskyttede horisonter: "Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple ... idet I lærer dem at holde alt dét, som jeg har befaleet jer".⁶⁵ Bibelen er ladet med opfordringer til "ikke at være tavse" men at "tale åbent", "at forkynde ordet, hvad enten det er belejligt eller ubelejligt",⁶⁶ at være den vægter, der flænger ligegyldighedens stilhed. De veje, som åbner sig for os, er ikke alene dem, som Paulus og de første prædikanter vandrede ad, men er også de veje, som alle missionærene efter dem har vandret ad hen mod mennesker i lande langt borte.

11. Kommunikation danner nu et netværk, som dækker hele kloden, og Kristi kald får en ny betydning: "Hvad jeg siger jer i mørket, skal I tale i lyset, og hvad der hviskes jer i øret, skal I prædike fra tagene".⁶⁷ Naturligvis må det hellige ord få sin primære tydelighed og udbredelse gennem den trykte tekst med oversættelser til mangfoldigheden af sprog på vores planet. Men røsten af det guddommelige ord må også genlyde gennem radio, internettets informationsmotorvej, kanaler med "online" virtuel spredning, CD, DVD, podcast osv. Det må dukke frem på alle TV og biografskærme, i aviserne og ved kulturelle og sociale begivenheder.

Den nye kommunikation har – i forhold til den traditionelle – skabt sin egen specifikke og udtryksfulde grammatik og gør det derfor nødvendigt ikke alene at være teknisk, men også kulturelt forberedt til denne udfordring. I en tidsalder, hvor de dominerende kommunikationsmidler som f.eks. TV fylder os med billeder, er Kristi enestående model stadig meningsfyldt og udtryksfuld i dag. Han ville benytte sig af symbolerne, fortællingerne, den daglige erfaring, lignelserne: "Han talte meget til dem i lignelser ... og han talte intet til dem undtagen i lignelser".⁶⁸ I sin forkyndelse af Guds Rige talte Jesus aldrig hen over hovedet på mennesker i et vagt, abstrakt eller overjordisk sprog. Han ville snarere vinde dem ved at begynde dér, hvor deres fødder var plantet, for gennem dagligdagens begivenheder at lede dem frem til åbenbaringen af det himmelske rige. Derfor er den scene, som Johannes beskriver, vigtig: "Nogle af dem ville gribe ham, men ingen lagde hånd på ham. Da tempelvagterne kom tilbage, spurgte ypperstepræsterne og farisæerne dem: Hvorfor har I ham ikke med? Tempelvagterne svarede: Aldrig har noget menneske talt sådan".⁶⁹

12. Kristus fortsætter gennem gaderne i vore byer og standser på dørtrinnet til vore hjem: "Se, jeg står ved døren og banker på; hører nogen mig og åbner døren, vil jeg gå ind til ham og holde måltid med ham og han med mig".⁷⁰ Familien, der er omgivet af de hjemlige mure med sin glæde og lidelse, er et fundamentalt sted, hvor Guds ord må gives fri adgang. Bibelen er fuld af små og store familiefortællinger, og salmisten maler med livfuldhed klare billeder af en far, der sidder ved bordet omgivet af sin kone, der er som et vintræ fuld af frugt og af sine børn, der er "som nyplantede oliventræer".⁷¹ På samme måde har kristendommen selv lige fra sin begyndelse fejret liturgien i det daglige liv i hjemmet, ganske som Israel betroede påskefejringen til familien.⁷² Udbredelsen af Guds ord er fortsat gennem generationer, så forældre bliver "troens første forkyndere".⁷³ Endnu engang minder salmisten os om, at "dét, vi har hørt og erfaret, dét, vore fædre har fortalt os, skjuler

⁶⁴ Amos 8,11

⁶⁵ Matt 28,19-20

⁶⁶ 2 Tim 4,2: Prædik ordet, stå frem i tide og utide ...

⁶⁷ Matt 10,27

⁶⁸ Matt 13,3.34

⁶⁹ Joh 7,44-46

⁷⁰ Åb 3,20

⁷¹ Sl 128

⁷² Se 2 Mos 12,21-27

⁷³ Lumen Gentium, 11. **Klik her** for at se dette afsnit af koncilsteksten fra Andet Vatikanconcil (dansk)

vi ikke for deres efterkommere; vi fortæller den kommende slægt om Herrens glørværdige gerninger og styrke, om de undere, han har gjort ... så de kunne fortælle om det til deres børn".⁷⁴

Derfor skulle ethvert hjem have sin egen Bibel og værne den på en synlig og værdig måde, så de kan læse i den og bede med den, mens familien samtidig skulle foreslå nye former og modeller for en bedende, kateketisk og pædagogisk undervisning i, hvordan man kan bruge Skriften, så at "unge mænd og piger, gamle og børn sammen"⁷⁵ kan lytte, forstå, lovprise og leve Guds ord. I særdeleshed skulle de nye generationer af børn og unge både møde en passende og særlig pædagogik, der fører dem til at opleve fascinationen af Kristi person, og som åbner deres tankers og hjerters døre, og møde autentiske voksne vidner, en positiv indflydelse af venner og den store samhørighed i det kirkelige fællesskab.

13. I sin lignelse om sædemanden minder Jesus os om, at der findes tør jord, jorde fulde af sten og kvalt af tidsler.⁷⁶ Han, der går fremad gennem verdens gader, opdager også slummen, hvor lidelse og fattigdom, ydmygelse og undertrykkelse, marginalisering og elendighed, fysisk og psykisk sygdom og ensomhed kan findes. Ofte er gadens sten blodige på grund af krige og vold, og i magtens paladser mødes korrupsion og uretfærdighed. Skrig løfter sig fra dem, som er forfulgte på grund af deres troskab mod deres samvittighed og deres tro. Der er dem, der går ned på grund af kriser i deres liv, eller dem, hvis sjæle er blottet for mening, som kan give betydning og værdi til selve livet. Ligesom "et skyggebillede, der vandrer omkring",⁷⁷ føler mange Guds stilhed, hans tilsyneladende fravær, og ligegyldighed hænger over dem: "Hvor længe vil du dog glemme mig, Herre? Hvor længe vil du skjule dit ansigt for mig?"⁷⁸ Og endelig rejser dødens mysterium sig for enhver.

Dette umådelige suk af lidelse, der stiger fra jorden til himlen, er bestandig tilstede i Bibelen, og den tilbyder en tro, der er historisk og inkarneret. Man kan blot tænke på de sider i Bibelen, der er præget af vold og undertrykkelse, på Jobs rå og vedvarende skrig, på salmernes lidenskabelige bønner, på den indviklede indre krise som præger Qoheleths sjæl,⁷⁹ på de energiske profetiske fordømmelser af social uretfærdighed. Uden at formilde omstændighederne er dommen over den radikale synd, som fremstår i al sin ødelæggende styrke fra begyndelsen af menneskeheden, i den fundamentale tekst i 1. Mosebog.⁸⁰ Ja, "misgerningens mysterium" er til stede i historiens handlinger, men det afsløres af Guds ord, som i Kristus forsikrer os om det godes sejr over det onde.

Men i skrifterne dominerer frem for alt Kristus, som begyndte sit offentlige virke med en forkyndelse af håb for ethvert menneske på jorden: "Herrens ånd er over mig, fordi han har salvet mig. Han har sendt mig for at bringe godt budskab til fattige, for at udråbe frigivelse for fanger og syn til blinde, for at sætte undertrykte i frihed, for at udråbe et nådeår fra Herren".⁸¹ Han lægger gentagne gange sine hænder på syge og ramte mennesker. Hans ord forkynder retfærdighed, indgyder mod i de modløse og tilbyder tilgivelse til syndere. Til sidst nærmer han sig det laveste niveau, "han udtømte sig selv" for sin herlighed, han "gav afkald på det, tog en tjeners skikkelse på og blev mennesker lig; og da han var trådt frem som et menneske, ydmygede han sig og blev lydige indtil døden, ja, døden på et kors".⁸²

På den måde mærker han frygten for døden ("Fader," siger han, "lad dette bæger gå mig forbi. Dog, ikke som jeg vil, men som du vil"). Han oplever ensomheden på grund af vennernes svigt og forræ-

⁷⁴ Sl 78,3-4.6

⁷⁵ Sl 148,12

⁷⁶ Se Matt 13,3-7

⁷⁷ Jf. Sl 39,7

⁷⁸ Sl 13,1

⁷⁹ Dvs. Prædikerens (Prædikerens bog). Red.

⁸⁰ Se kap 3

⁸¹ Luk 4,18-19

⁸² Fil 2,7-8

deri, han gennemlever den grusomste fysiske smertes mørke ved sin korsfæstelse og endog mørket gennem Faderens tavshed ("Min Gud, min Gud! Hvorfor har du forladt mig?"⁸³) og når til ethvert menneskes endelig afgrund, døden ("Jesus udstødte et højt skrig og udåndede"⁸⁴). Den definition, Esajas gav af Herrens lidende tjener, kan i sandhed anvendes på ham: "en lidelsesmand, kendt med sygdom".⁸⁵

Alligevel ophører han selv i dette ekstreme øjeblik ikke med at være Guds Søn: i solidarisk kærlighed og gennem selvofting sår han et guddommeligt frø i menneskehedens begrænsethed og ondskab, med andre ord en begyndelse på befrielse og frelse. Med sit selvoftoffer for os skænker han forløsning fra smerte og død, båret og levet af ham selv, og han åbner også opstandelsens morgenrøde for os. Derfor har den kristne den mission at forkynde det guddommelige ord om håb ved at dele med fattige og lidende, ved at være vidner om troen på gudsrigets sandhed og liv, om hellighed og nåde, om retfærdighed, om kærlighed og fred, gennem den kærlighedsfulde nærhed, som hverken dømmes eller fordømmes, men støtter, oplyser, trøster og tilgiver – alt ifølge Kristi ord: "Kom til mig, alle I, som slider jer trætte og bærer tunge byrder, og jeg vil give jer hvile".⁸⁶

14. Hen ad verdens gader fostrer det guddommelige ord for os kristne et lige så intenst møde med det jødiske folk, som vi er nært forbundet med gennem den samme anerkendelse og kærlighed til de gammeltestamentlige skrifter, og fordi "fra dem er Kristus kommet som menneske".⁸⁷ Enhver side i de jødiske skrifter kaster lys over mysteriet om Gud og mennesket. De er skatte af refleksion og moral og et rids af den lange frelseshistoriske rejse til dens fuldstændige fuldendelse, og de illustrerer med styrke det guddommelige ords inkarnation i menneskelige hændelser. De giver os mulighed for fuldt ud at forstå Kristi skikkelse, som siger: "Tro ikke, at jeg er kommet for at nedbryde loven eller profeterne. Jeg er ikke kommet for at nedbryde, men for at opfylde".⁸⁸ Der er en vej for dialog med det udvalgte folk; "de har førstefødselsretten og herligheden og pagterne og loven og tempeltjenesten og løfterne",⁸⁹ og de giver os mulighed for at berige vores fortolkning af De hellige Skrifter gennem den frugtbare ressource, som findes i den hebraiske eksegetiske tradition.

"Velsignet være mit folk Egypten, mine hænders værk Assyrien og min ejendom Israel".⁹⁰ Herren udbreder derpå sin velsignende kappe ud over alle folk på jorden: "[han] vil, at alle mennesker skal frelses og komme til erkendelse af sandheden".⁹¹ Vi, som kristne, er også inviteret med hen ad verdens gader til at indgå – uden at forfalde til synkretisme, som forvirrer og ydmyger vor egen spirituelle identitet – i respektfuld dialog med mænd og kvinder fra andre religioner, som trofast lytter til og praktiserer anvisningerne i deres hellige bøger, begyndende med Islam, som byder mange bibelske skikkelser, symboler og temaer velkomne i deres tradition, og som bærer vidnesbyrd om en oprigtig tro på den ene, medfølende og barmhjertige Gud, al værens skaber og menneskehedens dommer.

De kristne finder også en fælles harmoni med de store religiøse traditioner i Østen, som gennem deres skrifter lærer os respekt for liv, kontemplation, stilhed, enkelhed og forsagelse, som det findes i Buddhismen. Eller som i Hinduismen, hvor de har en stærk sans for det hellige, ofring, pilgrimsvandring, faste og hellige symboler. Eller som i konfucianismen, hvor de lærer visdom og værdier med henblik på familien og det sociale liv. Selv de traditionelle religioner med deres spirituelle værdier, der udtrykkes i riter og mundtlig kultur, vil vi omfatte med en hjertelig opmærksomhed og

⁸³ Mark 15,34

⁸⁴ Mark 15,37

⁸⁵ Es 53,3

⁸⁶ Matt 11,28

⁸⁷ Rom 9,5

⁸⁸ Matt 5,17

⁸⁹ Rom 9,4

⁹⁰ Es 19,25

⁹¹ 1 Tim 2,4

engagere os i en respektfuld dialog med. Også de, der ikke tror på Gud, men som bestræber sig på at "handle retfærdigt, vise trofast kærlighed og vandre årvågent",⁹² må vi samarbejde med for at få en mere retfærdig og fredelig verden, og i dialog tilbyde vort uforfalskede vidnesbyrd om Guds Ord, som kan åbne nye og større horisonter af sandhed og kærlighed for dem.

15. I brevet til kunstnerne⁹³ minder Johannes Paul II os om, at "De hellige Skrifter er således blevet en slags 'umådeligt ordforråd' (Paul Claudel) og 'ikonografisk atlas' (Marc Chagall), som både kristen kultur og kunst trækker på".⁹⁴ Goethe var overbevist om, at evangeliet var "Europas modersmål". Bibelen, som det sædvanligvis siges, er den universelle kulturs "store kode": kunstnere dyppede deres farvepensler i dette alfabet, farvet af fortællinger, symboler og skikkelser, som er på de bibelske sider. Musikere komponerede deres harmonier omkring de hellige tekster, især salmerne, I århundrede vendte forfattere tilbage til disse gamle fortællinger, som blev eksistentielle lignelser; digtere spurgte sig selv om åndens mysterium, uendelighed, det onde, kærligheden, døden og livet, og ofte samlede de på sådanne udtryk for poetiske følelser, som gør siderne i Bibelen livfulde. Tænkere, lærde mænd og samfundet selv brugte ofte de spirituelle og etiske begreber i Guds ord (f.eks. Dekalogen),⁹⁵ også selv om det blot var som kontrast. Selv når en skikkelse eller en ide fra Skriften blev deformeret, anerkendtes den som et essentielt og konstituerende element i vores civilisation.

Derfor er Bibelen – som også lærer os *via pulchritudinis*, det vil sige *skønhedens vej* til at forstå og nå Gud (sådan som Sl 47,7 inviterer os til: "Syng for Gud, syng!") – nødvendig ikke alene for troende, men for alle til at genopdage den autentiske betydning af forskellige kulturelle udtryk og frem for alt til endnu en gang at finde vor historiske, civiliserede, menneskelige og åndelige identitet. Dette er oprindelsen til vor storhed og gennem det, kan vi uden mindreværdskompleks præsentere os selv med vor noble arv overfor andre civilisationer og kulturer. Bibelen skulle derfor være kendt og studeret af alle ud fra denne ekstraordinære profil af skønhed og menneskelig og kulturel frugtbarhed.

Alligevel – for at bruge et meningsfuldt paulinsk udtryk⁹⁶ – er "Guds ord ... ikke bundet" til en kultur, tværtimod higer det efter at krydse grænser, og apostelen selv var enestående dygtig til at inkulturere det bibelske budskab i nye kulturelle rammer. Dette er, hvad Kirken er kaldet til at udføre selv i dag gennem en fintfølede, men nødvendig proces, som får en stærk impuls fra pave Benedikt XVI's læreembede. Kirken skal bevirke, at Guds ord gennemtrænger de mange kulturer og udtrykker sig på deres sprog, begreber, symboler og deres religiøse traditioner. Men den skal altid være i stand til at bevare den uforfalskede substans i sit indhold og våge over og kontrollere risikoen for udvanding.

Derfor må Kirken få de værdier til at stråle, som Gud tilbyder alle kulturer, for at de kan blive rensede og frugtbare. Som Johannes Paul II sagde til biskopperne i Kenya på sin rejse til Afrika i 1980: "Inkulturation vil virkelig blive en afspejling af Ordets inkarnation, når en kultur, der er forandret og fornyet ved evangeliet, henter originale udtryk for kristent liv, fejring og tænkning frem fra sin egen levende tradition."

KONKLUSION

"Røsten, som jeg havde hørt fra himlen, hørte jeg atter tale til mig og sige: 'Gå hen og modtag den åbne bogrulle af englens hånd ... og englen sagde til mig: 'Tag den og slug den! Den vil være bitter

⁹² Mika 6,8

⁹³ Johannes Paul II, Brev til kunstnerne (1999). [Klik her](#) for at se brevet (engelsk)

⁹⁴ Nr. 5

⁹⁵ Dekalog: De 10 Bud. Red.

⁹⁶ 2 Tim 2,9

i din mave, men i din mund vil den være sød som honning.' Jeg modtog bogen af englens hånd og slugte den. I min mund var den sød som honning, men da jeg havde slugt den, var den bitter i min mave".⁹⁷

Brødre og søstre i hele verden, lad også os modtage denne invitation; lad os komme til bordet med Guds ord for at blive næret og leve "ikke af brød alene, men af hvert ord, der udgår af Guds mund".⁹⁸ Den hellige Skrift – som det er bekræftet af store skikkelser i den kristne kultur – "har givet veje til trøst og til advarsel i alle forhold".⁹⁹

Gud ord er sandelig "sødere end honning, end flydende honning";¹⁰⁰ "Dine ord er en lygte for min fod, et lys på min sti",¹⁰¹ men også "Er mit ord ikke som ild? siger Herren, som en hammer, der knuser klippen?"¹⁰² Det er som regnen, der overrisler jorden, frugtbargør den og får den til at spire, og dermed får det den tørre jord i vor åndelige ørken til at blomstre.¹⁰³ Men det er også "levende og virksomt og skarpere end noget tveægget sværd; det trænger igennem, så det skiller sjæl fra ånd og marv fra ben og er dommer over hjertets tanker og meninger".¹⁰⁴

Vort blik vender sig kærligt mod alle, der er engageret i studier, kateketer og andre tjenere af Guds ord for at udtrykke vor mest intense og hjertelige taknemmelighed for deres værdifulde og vigtige tjeneste. Vi henvender os også til vore forfulgte brødre og søstre og dem, der bliver dræbt på grund af Guds ord og på grund af det vidnesbyrd, de har aflagt om Herren Jesus:¹⁰⁵ Som vidner og martyrer fortæller de os om "evangeliets kraft",¹⁰⁶ kilden til deres tro, deres håb og deres kærlighed til Gud og mennesker.

Lad os nu atter være stille og virkningsfuldt høre Guds ord, og lad os bevare denne stilhed efter lytningen, så ordet må fortsætte med at dvæle i os, leve i os og tale til os. Lad det genlyde ved begyndelsen af vor dag, så Gud får det første ord, og lad det give genlyd i os om aftenen, så Gud også får det sidste.

Kære brødre og søstre: "Hilsen fra alle her hos os. Hils alle, som elsker os i troen. Nåden være med jer alle!"¹⁰⁷

---

⁹⁷ Åb 10,8-11

⁹⁸ 5 Mos 8,3 og Matt 4,4

⁹⁹ B. Pascal, Pensées, no. 532 ed. Brunshvicg

¹⁰⁰ Sl 19,11

¹⁰¹ Sl 119,105

¹⁰² Jer 23,29

¹⁰³ Se Es 55,10-11

¹⁰⁴ Hebr 4,12

¹⁰⁵ Se Åb 6,9

¹⁰⁶ Se Rom 1,16

¹⁰⁷ Tit 3,15